

El català és la llengua pròpia de les Illes Balears (així definida en el seu Estatut d'Autonomia) i cooficial, al costat del castellà, per ser-ho aquesta en tot l'Estat. Presenta uns trets dialectals propis.- el mallorquí, el menorquí i l'eivissenc

La situació sociolingüística del català a les Illes Balears és diferent segons l'illa i la zona, a Menorca i a la Part Forana de Mallorca és on més es parla el català i a Palma i a Eivissa és on menys es parla. A més, a les zones turístiques, es parlen l'anglès i l'alemany. Encara que amb menys impacte, l'italià és també un idioma freqüent, sobretot a Formentera, que compta amb un alt índex de turisme d'aquesta nacionalitat.

D'acord amb les dades del cens de l'Institut d'Estadística de les Illes Balears de l'any 2001, i les dades sociolingüístiques del IEC de 2002, pel que fa al català la població es distribuiria de la següent manera: (tabulka) el sap parlar el 74,6%, l'entén el 93,1%, el sap llegir el 79,6%, el sap escriure el 46,9%.

El català insular o balear- característiques

FONÈTICA

- B/V - l'articulació labiodental de la 'v', per tant, distingeixen
- iodització - [λ] > [j] Generalitzada: ui < ull, ai < all, paia < palla
- diftongs- QUA, GUA > qo, go, pronunciat [ko, ku] o [go, gu] - aigo, pasco
- 'r' final- no es pronuncia cap
- finals oclusius - es pronuncien tots: camp, alt..
- 'tl' forma sense palatalitzar: espatla, batle
- assimilacions de sons - es produeixen moltes assimilacions consonàntiques: dissabte > dissa[t]e, rector > re[t]or
- 'ix' - no articulació de la -i- del dígraf 'ix' : caixa, coixa

MORFOSINTAXI

- canvi de gènere: el pols, el sang, la dolor
- article: es/so, sa, es/ets/sos, ses - només usen el/la davant de frases fetes (a la fresca), les hores (la una) o éssers singulars (la mar)
- article personal: en/na
- possessius: meu, meva/meua, meus, meves/ meues, nostro, vostro
- pronoms: usen el pronom 'jo' tan de subjecte com de complement
- 1a psg present d'indicatiu - cant, ball, parl, estim
- 1a pplu i 2a pplu Present d'Indicatiu (1a conj): -AM, -AU cantam, cantau...
- Pretèrit Imperfet de Subjuntiu (1a conj): Terminacions -ÀS, -ASSIS, -ÀS..
- 1a psing del verb SER: jo som
- Formes verbals arcaiques: duim < duem, duis < dueu, duit < dut, fuit < fugit, deim < diem, tenc < tinc...
- pronoms: me, te, se, mos, vos, los

LÈXIC

- arabisme: cuscussó (menjar de Nadal), atzabó (gran soroll)...
- canvis de significat: fems (escombraries), nina (nena)
- anglicismes (Menorca) : xoc (guix), ull blec (morat), bòtil (botella)
- mots balears: ca (gos), capell (barret), talent (gana), ver (veritat), moix (gat), nígul (núvol)...

Mallorquí

El mallorquí és el dialecte català parlat a l'illa de Mallorca, subdialecte del català balear. Es tracta d'un dialecte consecutiu format per colonització des de l'àrea del català central. La llengua catalana arriba a l'illa amb la Conquesta de Mallorca, comandada per Jaume I al 1229.

El català de Mallorca forma part del bloc oriental, concretament del dialecte balear (o català insular) i el subdialecte mallorquí. Hi ha alguns parlars locals amb una personalitat prou acusada com el pollencí o el solleric.

CARACTERÍSTIQUES

- Gran obertura de e i o obertes: cel, cor
- En el vocalisme àton, reintroducció, en certes condicions, de [e] tancada en
- lloc de neutra: penar
- Distinció de o i u en posició àtona
- Desaparició de -s- [z] en posició intervocàlica: camia < camisa, guiar < guisar
- No patalitzen el grup TL: batle, espatla...
- Ordre de pronoms arcaic: CD + CI: el me diràs

En el lèxic predomina l'arcaisme sobre la innovació:

- Paraules compartides amb el menorquí: trunyelles (trenes), soll (cort de porcs)
- Paraules compartides amb l'eivissenc: greixonera (cassola), endiot (gall dindi)
- Paraules exclusives del mallorquí: tassó (got), tossina (tos), guardapits (armilla)

Pollencí:

- parlar de la vila i terme de Pollença (nord de Mallorca) que es diferencia de la resta del mallorquí perquè té els articles: el (pronunciat u), els (uz), la, les
- les cames [lɛz 'caməs] , els homes [uz 'ɔmos]

Solleric:

- parlar propi de Sóller, que es caracteritza pel tancament sistemàtic de o àtona en u (plurar, culom)
- la desaparició de la iod intervocàlica (cees <celles, burbaes < burballes)
- la profusió de la r uvular en un bon nombre de sollerics (causada per les freqüents relacions comercials amb França)
- la variació fonètica de certs vocables (belanses < balances, puvíl < pubill), així com certs mots peculiars, com ara aubaïna (roïna), babaiana (papallona)

MENORQUÍ

El **menorquí** és el dialecte de l'illa Menorca. Fins al segle XVII, el subdialecte **menorquí** havia estat una variant molt uniforme del català oriental i avui encara ho és en certs aspectes, sobretot pel tancament de la o àtona en u, que és una de les principals diferències que la fonètica de Menorca presenta en relació amb la de Mallorca. En sector occidental de l'illa passa la influència des de Catalunya dels morfemes flexius *-és, -essís, -essin*.

En el tractament del grup àton *ua*, el menorquí segueix l'exemple del mallorquí i elimina la darrera vocal, que també canvia per una o però que es neutralitza i es pronuncia *u*: *aigu, llengu, Pascu*.

La *i* dèbil entre vocals es perd, per bé que en el pretèrit imperfet encara hi ha gent que deixa sentir la dita *i*, pronunciant *deia*, *veia*... L'emudiment de la *ll* també s'hi produeix: *gúa* (*agulla*), *véa* (*vella*), *fúa* (*fulla*), *uréa* (*orella*), *páa* (*palla*).

L'EIVISSENC

L'**eivissenc** és el dialecte català parlat a les illes Pitiüses. A Formentera pren el nom particular de **formenterer**. Se'n distingeixen dues variants: eivissenc de Vila, a la ciutat d'Eivissa, i eivissenc pagès, al camp i a Formentera.

La fonètica de l'eivissenc és la pròpia del català balear, excepte alguns casos que s'aproxima més al català central:

- La *o* àtona es pronuncia *u*.
- La *r* final i la *t* final després de consonant generalment no es pronuncien, excepte *car*, *or*, *cor*...
- *Jo* i *ja* es pronuncien *io*, *ia*.
- L'accent és molt més suau que en mallorquí amb una exageració significativament menor de la *e* i *o* obertes.
- Augmentatiu amb el sufix *-el·lo* (*homenel·lo*)
- *Dos* en femení no pren la forma *dues*
- Pronoms personals: *naltros*, *valtros*
- Pronoms possessius femenins: *meua*, *seua*, *teua*
- Els verbs *tenir* i *venir* conserven la *e* de l'arrel en ser conjugats: *tenc*, *vénc*, *tendria*, *vengueres*
- Ús de formes verbals arcaiques, en subjuntiu, verbs de segona i tercera conjugació (*enga*, *duga*, *puga*, *bega*, *visca*) i en pretèrit imperfet en totes les conjugacions (*cantasses/cantassis*, *beguesses/beguessis*...)